

האוניברסיטה העברית בירושלים

המכון למדעי היהדות

הפקולטה למדעי הרוח

מחקרים בלשון

›

מחקרים בלשון

החוג ללשון העברית

מרכז בן-יהודה לחקר תולדות הלשון העברית

מועצת המערכת: משה בר-אשר, גדעון גולדנברג, אבי הורביץ

כתובת המערכת: החוג ללשון העברית
האוניברסיטה העברית, הר הצופים
ירושלים 91905

מחקרים בלשון

›

העורכים: אהרן ממון ושמואל פסברג

ירושלים היתשס"ו

הספר יצא לאור בסיוע הקרן ע"ש דוד ופולה בן-גוריון למדעי היהדות
מיסודה של משפחת פדרמן

הפצה:

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית, ת"ד 39099, ירושלים
פקס': 972-2-5633370
דואר אלקטרוני: magnes@huji.ac.il

הפקה, סדר ועריכה במחשב:
האקדמיה ללשון העברית, גבעת רם, ירושלים

כל הזכויות שמורות למכון למדעי היהדות
ולמחברי המאמרים
ISSN 0334-6110

הדפסה: "גרפית" בע"מ, ירושלים

פתח דבר

גיליון זה של מחקרים בלשון מוקדש לזכרה של גב' דולה בן-יהודה, שהלכה לעולמה בה' בכסלו תשס"ה. תרומתה הנדיבה של גב' בן-יהודה לאוניברסיטה העברית, אפשרה את ייסודו של מרכז בן-יהודה לחקר תולדות הלשון העברית. במלואת שלושים יום לפטירתה של גב' בן-יהודה ערכו החוג ללשון העברית ומרכז בן-יהודה ערב עיון לזכרה ובו נשאו דברים נשיא האוניברסיטה העברית, פרופ' מנחם מגידור; קודמו בתפקיד, הנשיא התשיעי של האוניברסיטה העברית, פרופ' חנוך גוטפרוינד; דיקן הפקולטה למדעי הרוח, פרופ' סטיבן קפלן; ומנהל מרכז בן יהודה, פרופ' משה בר-אשר. בפתח הגיליון הובאו דבריו של פרופ' מנחם מגידור נשיא האוניברסיטה, דבריו של פרופ' גוטפרוינד שנשא בעת ייסוד המרכז בשנת תשנ"ח ודברי פרופ' בר-אשר שנשא בערב הזיכרון הנזכר, ובהם קווים לדמותה ולפועלה של גב' בן-יהודה (דברי הדיקן לא נרשמו, לצערנו).

לאחריהם מתפרסמים שנים עשר מאמרים מתחומים מגוונים ומתקופות שונות של הלשון העברית, רובם נישאו כהרצאות בכנס על "השפה העברית ודרכי הוראתה" שנערך ביחידה להוראת עברית של בית הספר על שם רוטברג לתלמידים מחו"ל, ב'23-24 ביוני 2002.

ארבעה מאמרים עוסקים בסוגיות שונות הקשורות ללשון המקרא; מאמרה של תניא נוטריוס דן בשימושי הזמנים בלשון השירה המקראית. מאמרו של אוהד כהן דן בשימושים הפרדיקטיביים של צורת המקור "לקטול" בלשון בית שני, על פי מגילת אסתר ומגילות ים המלח; מאמרו של יוסף עופר בוחן את מידת המיצוי של רשימות מסורה המצרפות כתובים הפותחים בה"א השאלה; ומאמרו של שמחה קוגוט דן בשאלת דו-המשמעות המורפולוגית במילים הפותחות באותיות שנתפרשו כאותיות יחס או כאותיות יסוד על ידי פרשני ימי הביניים.

מאמרו של אפרים בצלאל הלבני דן בהוראות ייחודיות לשני ביטויים מלשון חז"ל, "עגונה" ו"ערב שבת".

שבעה מאמרים עוסקים בשאלות מגוונות מן העברית החדשה. מאמרו של שמואל בולוצקי דן בהארכה הפריטונית המתפתחת בעברית המדוברת; מאמרה של רבקה בליבוים דן בהקשרים הסוציו-לינגוויסטיים המכתיבים את הבחירה של מילות סיבה ומילות קישור לפני שמות עצם ולפני פסוקיות מועצמות, תוך בחינת שימושן בשני ספרים של שולמית לפיד; מאמרה של מלכה מוצ'ניק דן בשינויים שחלו לאורך השנים בשימוש בכינויים חבורים ופרודים ביצירתו של חיים באר; מאמרה של רבקה

הלוי דן בתפוצה המשלימה של הפעלים המצריכים "את" וחילופיהם המצריכים "ב־", מבחינה סמנטית-לקסיקלית-תחבירית, בהתייחס אל הפוקוס והקוגניציה של הנושא או המושא; מאמרו של רון כוזר דן ברמות השונות של הבעת הקיום כפי שהן באות לידי ביטוי בפעלים שונים, גם בפעלים שבמבט ראשון אינם עניין לקיום; מאמרה של יעל רשף דן בחלופות של תבנית הסמיכות בתכתובת המנהלית בתקופת המנדט הבריטי; ומאמרה של יעל זיו דן בסמני השיח "נכון" ו"מה" כמקודדים מידע נתון או מפתיע.

המימון להפקת כרך זה בא ממכון מנדל למדעי היהדות של האוניברסיטה העברית. המערכת מבקשת להודות לראש המכון, פרופ' ישעיהו גפני, ולרכזת מחקרים, גב' אהובה כהן, על הטיפול המסור והנאמן בתפעול הצרכים החמריים של ההפקה.

תודת המערכת נתונה גם לעורך הלשון, מר אברהם בן אמתי, לגב' עירית בריס שהכינה את הסדר במסירות, לגב' ליזה מוהר, מנהלת ההוצאה לאור של האקדמיה ללשון העברית, ולדפוס "גרפית" ולמנהלו, מר שמעון חזן, שהוציאו מתחת ידם מלאכה מתוקנת.

העורכים

ירושלים, ערה"ש ה'תשס"ו

תוכן העניינים

ה		פתח דבר
	מדברי נשיא האוניברסיטה העברית בערב העיון לזכרה	מנחם מגידור
יא	של גב' דולה בן-יהודה ויטמן	
	דברי ברכה בטקס חנוכת מרכז אליעזר בן-יהודה לחקר	חנוך גוטפרוינד
יג	תולדות הלשון העברית	
טו	על פעלה של דולה בן-יהודה	משה בר-אשר
1	הארכה פרטונית בעברית ישראלית מדוברת	שמואל בולוצקי
	מילות הסיבה: מודעות המוען ומודעות הנמען לשימוש	רבקה בליבוים
9	בהן	
		אפרים בצלאל
27	משתמעת לשתי פנים: עגונה וערב שבת	הלבני
	פעלים טרנזיטיביים בעלי שתי צורות השלמה: ישירה	רבקה הלוי
31	ובלתי ישירה עם ב' היחס	
	"נכון" ו"מה": קידוד, ניתנות ומפתיעות כסיוע בתהליך	יעל זיו
65	המסר	
	שימושים פרדיקטיביים בצורות המקור הנטוי	אוהד כהן
75	"לקטל" בעברית של בית שני	
101	תבנית משפט הקיום כתורמת למשמעות הקיום	רון כוזר
113	כינויים חבורים או פרודים בכתובתו של חיים באר	מלכה מוצ'ניק
	בין לשון לשיח: בעיות מתודולוגיות בסיסיות בתיאור	תניא נוטריוס
125	מערכת הזמנים בלשון	
139	ה' השאלה ברשימות המסורה המצורפת	יוסף עופר
	מילות יחס שקיומן תלוי בפרשנות: ספקות בזיהוין	שמחה קוגוט
159	במקרא על רקע דו-משמעות מורפולוגית	
	לדמותה של העברית החדשה בראשיתה: עיון	יעל רשף
	בתפוצתם של מבני הסמיכות בתכתובת המשרדית	
171	של שנות העשרים	
VII		תקצירים באנגלית